

<https://doi.org/10.54937/refl.2023.7.1.71-84>

Transfer pedagogicko-ekonomických vedných poznatkov do prípravy učiteľa na vyučovaciu hodinu predmetu manažment

1. časť: Teoretické východiská pre prípravu učiteľa na vyučovaciu hodinu predmetu Manažment

Transfer of pedagogical and economic scientific knowledge to the preparation of the teacher for the management lesson Part 1: Theoretical starting points for teacher preparation for the Management lesson

Miroslava KUBIČKOVÁ, Ľubica ĎURAJDOVÁ

Abstrakt

Predkladaný príspevok má teoreticko – aplikačný charakter a obsahuje dve časti. Prvá časť príspevku je zameraná na teoretické poznatky o problematike vzťahu vyučovacej hodiny a učiteľa. Vo všeobecnosti definujeme vyučovaciu hodinu, ciele, prvky plánovania a prípravy hodiny a klasifikujeme dané pojmy z pohľadu odborníkov. Súčasťou prvej časti príspevku sú zároveň aj základné pedagogické zručnosti učiteľa a ďalšie nevyhnutné súčasti jeho prípravy na vyučovaciu hodinu ako sú školské dokumenty, didaktická analýza učiva, didaktické pomôcky. Teoretické východiská je možné aplikovať do prípravy učiteľa na hodinu pre stredoškolské aj vysokoškolské vzdelávanie s ekonomickým zameraním.

Druhá časť príspevku je transferová, aplikačná. Cieľom je na základe teoretických vedných poznatkov vypracovať vzor písomnej prípravy učiteľa na vyučovaciu hodinu z predmetu Manažment s témou: “Vlastnosti a zručnosti manažérov”.

Kľúčové slová: vyučovacia hodina, cieľ, metóda, príprava, učiteľ, žiak

Abstract

The submitted paper has a theoretical and applied nature and contains two parts. The first part of the contribution is focused on theoretical knowledge about the issue of the relationship between the lesson and the teacher. In general, we define the lesson, goals, elements of planning and preparation of the lesson and classify these concepts from the point of view of experts. The first part of the contribution also includes the teacher's basic pedagogical skills and other necessary components of his

preparation for the lesson, such as school documents, didactic analysis of the subject matter, didactic aids. The theoretical starting points can be applied to the preparation of the teacher for a class for both secondary and higher education with an economic focus.

The second part of the contribution is transfer, application. The goal is, based on theoretical scientific knowledge, to develop a sample of written teacher preparation for a lesson in the subject Management with the topic: "Properties and skills of managers".

Keywords: Lesson. Objective. Method. Preparation. Teacher. Pupil.

JEL Classification: I25, I26, I29, A29

Úvod

V posledných desaťročiach sa úroveň poznania a technický vývoj veľmi zrýchlil a kladie vysoké nároky na vzdelávanie novej generácie. Na mladých ľuďoch stojí budúci ekonomický rast a životná úroveň obyvateľov. Preto je nevyhnutné stále zvyšovať úroveň ich vzdelania, meniť formy a metódy vzdelávania, aby boli čo najviac pripravení na nové pracovné pozície a hlavne získali motiváciu pre celoživotné vzdelávanie. To je v dnešnom svete nevyhnutné na udržanie si kvalifikácie pre rôzne typy profesií a činností počas aktívneho pracovného ale aj osobného života.

Je dôležité, aby škola ako organizácia, vytvárala prostredie, ktoré prispieva k celistvému rozvoju osobnosti žiakov základných škôl, cez študentov stredných škôl až po poslucháčov vysokých škôl ako po stránke sociálnej tak aj vedomostnej. Jednou z najdôležitejších stránok vzdelávania je prepojenie nadobudnutých vedomostí s využiteľnosťou v reálnom živote. Len vtedy je vysoká pravdepodobnosť fixácie vedomostí a zručností na dlhé obdobie.

Vo vyhláseniach Rady Európy (Council of the European Union, 2000) sa zdôrazňuje, že kvalita vzdelávania sa má stať jedným z rozhodujúcich cieľov všetkých druhov a typov škôl. Zároveň kvalita vzdelávania musí byť zabezpečená na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach vzdelávania (Hrmo, 2009).

1 Postavenie plánu vyučovacej hodiny v systéme plánovania vyučovacieho procesu

Príprave a plánovaniu na vyučovaciu jednotku predchádza dôkladná analýza pracovných podmienok, štúdium kurikulárnych dokumentov a zistenie potrieb žiakov. Nemenej dôležitú úlohu zohráva aj vymedzenie požiadaviek na účinné riadenie procesu osvojovania si vedomostí a zručností (Bajtoš, 2007). Učiteľ si pri príprave plánu vyučovacej jednotky postupne vytvára vlastnú predstavu svojej pedagogickej a didaktickej práce v konkrétnych podmienkach vyučovacej praxe. Príprava na vyučovanie je osobnou záležitosťou každého učiteľa a patrí ku krátkodobej príprave učiteľa na vyučovanie (Bajtoš, 2008). Pre začínajúcich pedagogických zamestnancov, je dokonca neodmysliteľným vodítkom pri začiatkoch ich pedagogickej praxe. Podľa

Bajtoša je výsledkom plánovacej činnosti učiteľa zostavenie plánov. V súčasných školských podmienkach najlepšie vyhovuje trojstupňový model plánovacej činnosti, podľa ktorého by mal učiteľ využívať tri druhy plánov : celoročný plán práce, tematický plán učiva, plán vyučovacej jednotky (vyučovacej hodiny). Príprave učiteľa predchádza dôkladná didaktická analýza, identifikácia žiakov, na základe ktorej určuje učiteľ základné prvky vyučovacej hodiny, vymedzenie požiadaviek na osvojovanie si vedomostí a zručností žiakov. Ťažisko analýzy vyučovacej hodiny je v rešpektovaní prvkov ako sú: konkrétne ciele, stanovenie východiskových vedomostí a zručností žiakov, konkretizácia foriem, vyučovacích metód, prostriedkov, spôsob motivácie, expozície a fixácie.

1.1 Vyučovacia hodina

Základnou organizačnou formou vyučovania z hľadiska času je vyučovacia hodina, v ktorej učiteľ v presne vymedzenom čase a na určitom mieste riadi poznávaciu činnosť žiakov so zreteľom k individuálnym zvláštnostiam, so zreteľom k výchovno-vzdelávaciemu a špecifickému cieľu a prostriedkom s tým, aby žiakov všestranne rozvíjal a vzdelával. Vyučovacia hodina umožňuje spojiť výchovné a vyučovacie úsilie učiteľa a zároveň môžu byť realizované požiadavky školy (Ďuriš a kol., 2011).

J. Velikanič pod vyučovacou hodinou rozumie takú organizačnú formu vyučovania, pri ktorej učiteľ pracuje v presne vymedzenom čase so stálou skupinou žiakov (triedou) v učebni, ktorá je pre túto triedu vyhradená, pracuje tu podľa stabilného rozvrhu hodín, využíva pritom vhodne metódy a prostriedky, aby dosiahol stanovené vzdelávacie a výchovné ciele pri rešpektovaní didaktických princípov (Petlák, 2004). Pod pojmom vyučovacia hodina rozumieme vzťah troch základných komponentov a to: obsahu vyučovania, činnosti učiteľa, činnosti žiaka. Vyučovaciu hodinu môžeme nazvať aj procesom riadeným – učiteľ vystupuje ako základná zložka, procesom poznávacím – žiaci s vlastnou učebnou aktivitou získavajú nové poznatky a procesom sociálnym – kde samotnou interakciou učiteľ a žiak sa navzájom ovplyvňujú (Bajtoš a kol., 2008).

1.2 Cieľ vyučovacej hodiny

Pod pojmom výchovný cieľ sa rozumie ideálna predstava toho, čo sa má v procese výchovy dosiahnuť. Dosahovanie výchovných cieľov je hlavným zámerom výchovy a táto činnosť zahŕňa v sebe oblasť citovú, oblasť postojov, hodnotovej orientácie a sociálno- komunikatívnych zručností (Bajtoš a kol., 2008). Vyučovacie cieľ je ujasnený, zamýšľaný výsledok vyučovacej činnosti, ku ktorému učiteľ spoločne so žiakmi smeruje. Ak má byť funkčný, musí byť formulovaný tak, aby sa dal overiť. Znamená to, že vyučovacie cieľ chápeme ako predstavu o kvalitatívnych a kvantitatívnych zmenách žiaka v oblasti kognitívnej, psychomotorickej a afektívnej (Skalková, 1995).

Podľa Ďuriša a kol. (2011) môžeme vyučovacie ciele rozdeliť na:

Všeobecné vzdelávacie ciele - majú ucelené predstavy o výchovno-vzdelávacom procese. Tieto ciele sa utvárajú hodnotovou orientáciou spoločnosti a zároveň potrebami spoločnosti. Sú akýmsi ideálom výchovno-vzdelávacieho procesu, kde sú určené spoločenské požiadavky.

Čiastkové vzdelávacie ciele - sú konkrétne výsledky, ktoré žiak alebo učiteľ dosiahne. Môžeme pod tým rozumieť konkretizáciu všeobecných cieľov, no je ťažké dosiahnuť ich kontrolu.

Špecifické ciele - môžeme charakterizovať ako stav, ktorý sa ma dosiahnuť počas výchovno-vzdelávacieho procesu. Je to premyslený a očakávaný výsledok, ku ktorému učiteľ a žiak napredujú v spoločnej činnosti.

Kognitívne ciele – žiak by mal presne pochopiť, aký výkon sa od neho očakáva.

Afektívne ciele – učiteľ premýšľa, ako môže téma ovplyvniť postoje žiakov a ich hodnotovú orientáciu.

Psychomotorické ciele – učiteľ stanoví, aké psychomotorické schopnosti majú žiaci získať (žiak dokáže pracovať s prístrojom, koordinovať svoje pohyby pri konkrétnej činnosti a pod. (Ďuriš a kol., 2011). Výchovno-vzdelávacie ciele tvoria sústavu cieľov, ktorá sa premieta do hierarchie cieľov, kde nižšie vyučovacie ciele sú nadradené vyšším vyučovacím cieľom. V praxi sa častokrát k hlavnému cieľu nedostaneme, aj keď sa to vyžaduje (Turek, 2008).

Každý cieľ vyučovacej hodiny plní svoju funkciu. Napríklad:

- regulatívna funkcia – usmerňuje pedagogické a didaktické aktivity učiteľov aj žiakov,
- normatívna funkcia – poukazuje nato, čo má žiak v danom vyučovacom procese získať, aké vedomosti, zručnosti, a postoje,
- dynamizujúca funkcia – ovplyvňuje proces výučby, vyber a tvorbu učebných úloh, pomáha pri výbere správnych metód a foriem výučby,
- motivačná funkcia – podporuje motívy učenia sa,
- hodnotiacia funkcia - plynulé a prehĺbené posudzovanie vyučovania,
- rozvíjajúca funkcia – má na starosti celý priebeh vyučovacej hodiny, bez toho aby sme si uvedomovali čo je podstatné a čo nie (Petlák a kol., 2005).

Špecifické ciele vyučovacieho procesu by mali vyjadrovať požiadavky na výchovno-vzdelávacie ciele vyučovacieho procesu:

- konzistentnosť – znamená, že nižšie ciele sa podriaďujú vyšším cieľom, kde sa vyjadruje ich vzájomná väzba,
- primeranosť – tvoria požiadavky na žiaka a učiteľa. Obsahuje ciele, ktoré sú pre väčšinu žiakov splniteľné,
- jednoznačnosť – cieľ by mal byť formulovaný slovami, ktoré nepripúšťajú, aby si žiak vysvetlil výklad učiva inak,
- kontrolovateľnosť a merateľnosť – cieľ by mal byť stanovený tak aby na konci vyučovacej hodiny sa dali porovnať dosiahnuté výsledky so stanovenými cieľmi (Hrmo, Krpalková – Krelová, 2010).

1.3 Prvky plánovania a prípravy hodiny

Podľa Baďurikovej (2001) môžeme prípravu na vyučovaciu hodinu rozdeliť na:

- pedagogickú prípravu vyučovacej hodiny,
- didaktickú prípravu vyučovacej hodiny.

Pedagogické plánovanie vyučovacej hodiny môžeme charakterizovať aj ako plánovanie výchovného procesu v školstve. Pedagogické plánovanie, ktoré obsahuje podmienky výučby, prostriedky akými chceme ciele dosiahnuť, môžeme charakterizovať aj ako didaktické plánovanie. Model absolventa, učebný plán, tematický plán, učebné osnovy vyučovacej hodiny to všetko môžeme nazvať didaktické plánovanie (Baďuriková, 2001). Hlavnou úlohou učiteľa je navrhnúť takú učebnú činnosť, pri ktorej jednotliví žiaci čo najefektívnejšie získajú poznatky a zručnosti, ktoré sú vyučovacím cieľom danej vyučovacej hodiny. Učiteľ potrebuje mať na začiatku vyučovacej hodiny predstavu o tom čo chce žiakov naučiť a ako priebeh danej hodiny tomuto učeniu napomôže.

Plánovanie a príprava vyučovacej hodiny má štyri hlavné prvky:

- výber vyučovacích cieľov, ktorým bude vyučovacia hodina venovaná,
- výber činnosti a rozvrhnutie vyučovacej hodiny – sem spadá výber typu a charakteru činností, ktoré budú použité (napríklad výklad, práca v skupinách, čítanie), poradie a časové rozvrhnutie jednotlivých činností a výber všetkých pomôcok, ktoré budú pri výučbe použité,
- príprava všetkých pomôcok, ktoré učiteľ chce použiť – sem patrí príprava rôznych materiálov, vzorové príklady, potrebné zariadenia, či sú funkčné, usporiadanie učebne, nácvik ak by išlo o novú ukážku,
- rozhodnutie o spôsobe sledovania a hodnotenia postupu práce žiakov a ich výsledkov v priebehu hodiny a po jej skončení, aby bolo možné zhodnotiť či žiaci dosiahli zamýšľané vyučovacie ciele. (Kyriacou, 2004).

Učiteľ môže mať ako hlavný cieľ pre konkrétnu vyučovaciu hodinu rozvoj pochopenia určitého pojmu v danej oblasti. Tiež vo všetkých hodinách dochádza k súhre medzi intelektuálnym rozvojom (rast vedomostí, porozumenia, zručností žiaka) a sociálnym rozvojom (rast sebaúcty, rastúci kladný postoj k predmetu, rast dôvery k sebe ako žiakovi, väčšia zrelosť v správaní a konaní s ostatnými žiakmi v triede). Dôležitým aspektom prípravy na vyučovanie je schopnosť učiteľa pružne reagovať pri realizácii plánu vyučovacej hodiny na rôzne situácie. Efektívna výučba je závislá na tom, do akej miery je učiteľ schopný sledovať, prispôbiť a rozvíjať dianie v triede v závislosti na chovaní žiakov v priebehu hodiny. Záujem a úsilie, ktoré sme venovali svojej príprave môže v žiakoch vzbudiť silný dojem, že vám záleží na ich učení a že činnosti, ktoré budú počas hodiny robiť, sú hodnotné a dôležité (Kyriacou, 2004).

1.4 Príprava učiteľa na vyučovaciu hodinu pomocou školských dokumentov

Dôležitými školskými dokumentmi, ktoré zohrávajú svoju úlohu pri príprave učiteľa na vyučovaciu hodinu sú učebný plán a učebné osnovy. Oba tieto školské dokumenty sa vypracovávajú centrálnne. Dnešné učebné plány povoľujú učiteľovi pri výučbe, aby bral do úvahy aj špecifické podmienky danej triedy, a tak zároveň uplatňoval svoju tvorivosť vo vyučovacom procese (Baďuriková, 2001). Povinnosťou každého učiteľa, je podrobne sa oboznámiť so všetkými pedagogickými dokumentmi, nie iba s dokumentmi predmetov, ktoré on sám vyučuje, ale aj s pedagogickými dokumentmi ostatných predmetov. Rámcovo stanovené učebné osnovy obsahujú počet

konkrétnych hodín jednotlivých tematických celkov. Súčasná príprava učiteľa na vyučovaciu hodinu pomocou tematického plánu, umožňuje učiteľovi upraviť počet vyučovacích hodín najviac o 30% (Bajtoš, 2007).

Úlohou každého predmetu je vzdelávať a zároveň aj vychovávať. Zostavenie učebného plánu je náročný proces, vzhľadom na to, že veda a technika sa rozvíjajú veľkou rýchlosťou, a teda prinášajú nové poznatky, vznikajú nové vedné odbory. Učebný plán, ako jeden z dôležitých školských dokumentov ovplyvňuje perspektívny vývin, stále dominantnejšia demokratizácia a humanizácia vzdelávania (Petlák, 2004).

1.5 Účel a funkcia prípravy učiteľa na vyučovaciu hodinu

V nasledujúcej kapitole si opíšeme prečo je príprava učiteľa na vyučovaciu hodinu neoddeliteľnou súčasťou výučby. Je to mnoho účelov a funkcií, na ktoré sa pri príprave na vyučovaciu hodinu nesmie zabúdať. Učiteľ si má možnosť premyslieť aký konkrétny typ učenia chce na danej hodine použiť, aké vyučovacie ciele chce použiť, ktoré sú samozrejme v súlade s vedomosťami žiakov. Počas prípravy na vyučovaciu hodinu si má učiteľ čas premyslieť obsah učiva a ako chce danú hodinu viesť. Časové rozvrhnutie hodiny patrí k najpodstatnejším a najdôležitejším pedagogickým schopnostiam. Učiteľ, ktorý sa vopred venuje príprave na vyučovaciu hodinu, má možnosť si premyslieť mnoho vecí a tým si ušetrí čas na vyučovacej hodine, kde nadobudnutý čas s prípravou môže využiť plnohodnotne. Príprava učiteľa na vyučovaciu hodinu bude učiteľa viesť k maximálnemu využitiu času vyučovacej hodiny a k príprave všetkých potrebných materiálov, pomôcok a vybavenia, ktoré bude učiteľ pri výučbe potrebovať.

Učiteľ si pri plánovaní musí uvedomiť aj to, že vyučovacia hodina má istú postupnosť činností, ktoré je možné nazvať aj etapy vyučovacej hodiny. I. Turek (Turek, I., 2008) celý tento postup činnosti nazýva didaktický cyklus, ktorý pozostáva:

- zo sformulovania cieľov vyučovacieho procesu a prijatia týchto cieľov zo strany žiakov
- z aktualizácie alebo inými slovami aj zopakovanie už skôr osvojeného učiva, ktoré súvisí s novým učivom
- zo samotného osvojenia si nového učiva
- z upevnenia učiva a z jeho prehĺbenia
- z kontroly výsledkov vyučovacieho procesu
- zo zabezpečenie domácej prípravy žiakov (Turek, I., 2008)

Počas vyučovacieho procesu nie je potrebné využiť všetky etapy. Pokiaľ sa učiteľ rozhodne pripraviť vyučovaciu hodinu základného typu (tiež nazývanú aj kombinovaná hodina), je možné využiť všetky etapy. Ako prvé si naplánuje etapu, ktorá je zameraná na kontrolu výsledkov vyučovacieho procesu, kde môžeme zaradiť skúšanie žiakov (frontálne, skupinové alebo skúšanie jednotlivca). Potom nasleduje etapa, kde si žiaci spoločne zopakujú už osvojené učivo, ktoré súvisí s novou preberanou témou. Po tejto etape, učiteľ vhodným spôsobom predstí žiakom ciele vyučovacej hodiny a nasleduje osvojenie si nového učiva. Pred úplným záverom

hodiny si žiaci zopakujú, aké nové informácie z danej témy nadobudli a zo strany učiteľa je možné zadať úlohy na domácu prípravu.

Ak má učiteľ naplánované opakovanie tematického celku, rozhodne sa využiť len tie časti, kde si žiaci spoločne opakujú už získané poznatky. Vynecháva sa tak etapa osvojenia si nových poznatkov. Iný prípad môže nastať, ak sa učiteľ rozhodne venovať pozornosť počas hodiny len poskytovanie žiakom nových informácií k danej téme. V tomto prípade sa vynechávajú etapy na upevnenie a prehĺbenie poznatkov a skúšanie. (Turek, I., 2008)

Načrtli sme nejaké typy vyučovacích hodín, avšak didaktika sa modernizuje a hľadá vždy nové možnosti, ako môže učiteľ zatriktívniť vyučovací proces v jednotlivých predmetoch.

Poznámky a príprava, ktorú si učiteľ vytvoril a pripravil, mu budú poskytovať základ k obsiahlejším tematickým celkom, ktoré budú priamo na seba nadväzovať. Pre učiteľa je taktiež prospešné, keď si z každej hodiny urobí krátke poznámky načo nechce zabudnúť, ak sa k preberanej téme na ďalšiu vyučovaciu hodinu vráti. Čas venovaný príprave na vyučovaciu hodinu sa u každého pedagóga líši. Aj u toho istého pedagóga sa príprava na rôzne predmety môže časovo líšiť, to znamená, že na istý druh vyučovacej hodiny sa potrebuje pedagóg pripravovať viac alebo menej, ako na hodinu iného predmetu. V mnohých literatúrach sa uvádza, že pre začiatkových pedagógov je nepochybne výhodou, ak svojej príprave na vyučovaciu hodinu venujú dostatok času.

Príprava na vyučovaciu hodinu poskytuje učiteľovi akúsi oporu počas vyučovacieho procesu, a teda sa pri výučbe môže cítiť uvoľnený a tým aj istejší. Preto niektorí učitelia zvolia postup prípravy iba pri náročnejších hodinách, kde preberaná téma vyžaduje väčšiu pozornosť a naplánovanie. Medzi hlavnú zložku prípravy na vyučovaciu hodinu je aj schopnosť učiteľa pružne sa prispôbovať vzniknutej situácii.

Efektivita celého vyučovacieho procesu závisí od toho, ako je učiteľ schopný sledovať individualitu žiakov v triede, kde nepochybne patri: prispôsobivosť a rozvíjanie svojich znalostí. Aj veľmi dobre a poctivo naplánovaná a pripravená hodina, nie vždy dopadne podľa učiteľových predstáv. Počas vyučovacej hodiny sa môžu vyskytnúť množstvo požiadaviek a situácií, ktoré učiteľ neplánoval a tým aj časovo nerátal. Napríklad pri preberaní učiva nejaká časť žiakov učivo nezvládne a učiteľ sa musí zamerať na požiadavku žiakov zvládnuť preberané učivo. „Niekdedy majú učitelia pocit, že prípravy na vyučovaciu hodinu sú zbytočné, pretože vložia do toho množstvo času a počas priebehu vyučovania sa musia prispôbovať vzniknutej situácii v triede. Môže sa stať, že učiteľ bude musieť počas vyučovacej hodiny zmeniť cieľ hodiny a tým aj celú jeho prípravu na vyučovaciu hodinu.“ (Kyriacou, 2004, s. 155)

1.6 Príprava učiteľa na vyučovanie odborného predmetu

Úspešná realizácia vyučovacej hodiny je závislá aj od prípravy učiteľa odborného predmetu. Pojem príprava učiteľa na vyučovaciu hodinu obsahuje plánovaný postup výchovno- vzdelávacieho procesu na vyučovacej hodine. Organizačné pokyny a

predpisy napomáhajú učiteľovi pripraviť sa na vyučovací proces po všetkých pedagogických stránkach.

Príprava učiteľa odborných predmetov z dlhodobého hľadiska začína už pred začatím školského roku, a to tým že si naštuduje pedagogicko-organizačne pokyny, ktoré následne aplikuje do svojich organizačných a riadiacich činností. Ďalším postupom v príprave je zistenie v akom stave sa nachádzajú učebne pomôcky a ich následné zhodnotenie a možnosti používania na vyučovacej hodine. Pre začínajúceho učiteľa je veľmi dôležité podrobnejšie preštudovanie školského vzdelávacieho programu, študijného odboru, učebného plánu, učebnými osnovami. Takisto by sa mal učiteľ oboznámiť aj s učivom minulých ročníkov, aby v daných témach na odbornom predmete vytvoril akúsi nadväznosť. Neodmysliteľnou súčasťou dlhodobej prípravy učiteľa je aj stále sebavzdelávanie, nakoľko si učiteľ nemôže vystačiť iba z poznatkami, ktoré nadobudol počas svojho štúdia. (Ďuriš a kol., 2011, s.118)

Príprava učiteľa odborného predmetu z krátkodobého hľadiska predstavuje prípravu k odbornému predmetu v priebehu školského roka. Na to aby táto príprava prispievala k vyučovaniu mala by obsahovať prvky ako: analýzu obsahu učiva, špecifické ciele, vyučovacie metódy, učebné a didaktické pomôcky, ktoré budú zahrnuté na danej vyučovacej hodine. Nato aby mohol učiteľ vysvetľovať istú problematiku pomocou didaktickej analýzy, musí on sám tomu rozumieť. Uskutočňovať didaktickú analýzu danej problematiky znamená osvojiť si základné pojmy učiva medzi ktorými následne je potrebné hľadať spojenia, vzťahy a iné spoločné črty (Ďuriš a kol.,2011).

Príprava učiteľa na konkrétnu vyučovaciu hodinu spočíva v učiteľových úvahách o otázkach a odpovediach v myslí ako napríklad: čo už bolo odučené, na čo môžeme nadviazať, čo v skratke zopakovať, čo chceme dosiahnuť vo vyučovacom procese, aké ciele, ako a pomocou čoho dosiahneme ciele na vyučovacej hodine, aké pomôcky použijeme, akú bude mať táto hodina nadväznosť na iné predmety a ostatné tematické celky?

Učiteľ uvažuje nad tým, čo má vlastne žiakov naučiť, na čo učivo nadväzuje a ako bude nadväzovať. Dôležité je, aby si nezamenil činnosti počas vyučovacej hodiny s cieľmi vyučovacej hodiny. Tento typ prípravy učiteľa na vyučovaciu hodinu sa využíva v praxi najčastejšie.

Príprava učiteľa na vyučovaciu hodinu sa skladá z viacerých častí a je náročná, zaoberá sa ďalšími otázkami ako napríklad: Aký cieľ vyučovacej hodiny zamýšľame, čo chceme dosiahnuť? Ako budeme motivovať žiakov, aby udržali pozornosť a záujem o danú tému? Aké prostriedky použijeme pri dosahovaní stanovených cieľov? Čo by nemuseli žiaci pochopiť z danej témy, kľúčové slová, načo sa zamerať? Ako si rozdelíme čas na jednotlivé fázy a obsah učiva? Ako precvičiť získavané vedomosti a akú domácu úlohu im zadáme na upevňovanie učiva? Ako budeme realizovať spätnú väzbu, budeme klásť otázky, príklady?

Tým, že si učiteľ odpovedá na tieto otázky, uskutočňuje vlastne didaktickú analýzu učiva. Tento štýl prípravy učiteľa je časovo náročnejší. Takáto príprava sa odporúča hlavne začínajúcim učiteľom, aby si trénovali pružnosť a boli pripravený na prípadné zmeny v priebehu vyučovacej hodiny.

1.4 Didaktická analýza učiva

Pri každej príprave učiteľa na vyučovaciu hodinu je potrebná aj didaktická analýza učiva. Predstavuje druhú časť plánovacej činnosti učiteľa vo vyučovacom procese. Počas celého vývoja školstva bolo učivo chápané ako sumár poznatkov, ktoré učiteľ počas vyučovacej hodiny sprostredkúva svojim žiakom. Zo širšieho pohľadu môžeme učivo charakterizovať ako obsah učenia alebo učebnú látku, ktorá zahŕňa súhrn vedomostí, zručností a schopností, ktoré si má žiak počas vyučovacej hodiny osvojiť (Průcha a kol., 2008). Každý učiteľ, ktorý si v rámci vyučovacej hodiny robí prípravu na vyučovaciu hodinu, vykonáva zároveň aj didaktickú analýzu učiva. Na to aby sme mohli vykonávať didaktickú analýzu je potrebné aby učiteľ pochopil a zvládol daný obsah učiva. Až tak je učiteľ schopný tvoriť pre žiakov vhodnú formu preberanej témy a tam vytvoriť prepojenie medzi žiakom a osvojeným učivom. Pri vytváraní didaktickej analýzy učiva je potrebné si uvedomiť, komu a ako potrebné učivo sprostredkujeme. Vytvorenie a uskutočnenie didaktickej analýzy znamená uvedomenie si jednotlivých foriem komponentov ako: metódy, zručnosti, návyky, pojmy a zákony (Bajtoš, 2007).

Východiskom didaktickej analýzy sú tri typy didaktickej analýzy (Švec, Filová, Šimoník, 1996):

- **pojmová analýza** - podstata v pojmovej analýze je vytvorenie logickej štruktúry v preberanom učive. Výhodou tejto analýzy je dobrá orientácia v učive teda kľúčovom učive. Kľúčové alebo základné učivo je učivo, ktoré musia žiaci zvládnuť, aby mali na čom stavať svoje ďalšie vzdelávanie. Je potrebné, aby toto kľúčové učivo zvládli a pochopili všetci žiaci, hoci v inej kvalite,
- **operačná analýza** – je to sled operácii, ktoré by učiteľ a žiak mali vykonať na preberanom učive, aby sa dosiahol cieľ vyučovacej hodiny. V tejto časti alebo type didaktickej analýze plynie skutočnosť, že cieľom nie sú iba vedomosti ale aj zručnosti a návyky, ktoré počas vyučovacej hodiny si žiaci osvojili,
- **analýza učiva z hľadiska medzi predmetových vzťahov** – tento typ analýzy zaručuje prirodzenú nadväznosť učiva. Táto analýza využíva analyticko-systematické spracovanie učiva, ktoré na seba obsahovo a metodologicky nadväzuje. V tejto časti si žiaci neosvojujú učivo iba verbálne teda memorovaním, ale hlavne skutočným použiteľným spôsobom. Pri tejto analýze je potrebné, aby učiteľ bol zorientovaný aj v iných predmetoch, ktoré na seba nadväzujú. Je to potrebné, aby žiaci zložitejšie učivo vedeli na seba nadviazať (Bajtoš, 2007).

1.4 Didaktické prostriedky na vyučovacej hodine

Môžeme ich rozdeliť na nemateriálne didaktické prostriedky: organizačné formy, vyučovacie metódy a pod., ale aj na materiálne didaktické prostriedky ako sú: výpočtová technika, modely, mapy, videozáznamy, automatizované učebne a pod.. Zo skutočnosti vyplýva, že až 80 % informácii človek získava zrakom, sluchom 12% informácii, hmatom 5 % informácii a 3 % informácii ostatnými zmyslami. Podstata v materiálnych prostriedkoch spočíva v názornej ukážke preberaného učiva, na zľahčení komunikácie vo výučbe a riadení postupu žiaka pri učení sa (Bajtoš, 2007). Úlohou

didaktických prostriedkov je zveľaďovať vyučovací proces. Vo viacerých literatúrach sa uvádza, že nehmotné prostriedky sú chápané ako: formy, metódy a ciele vyučovania. Tieto prostriedky môže žiak využiť pri učení ako pomôcku k osvojovaniu si učiva. Materiálne didaktické prostriedky stvárnajú všetky predmety, ktoré napomáhajú k názornosti vyučovania, a tým zaručujú žiakom rýchlejšie, komplexnejšie a dokonalejšie osvojovanie si učiva na vyučovacej hodine ale samozrejme aj v procese samovzdelávania (Petlák, 2004). Materiálne didaktické prostriedky pri správnom využití učiteľom majú významnú funkciu lebo umožňujú žiakom lepšie pochopiť preberané učivo.

Podstatné je, aby sme vedeli že zaradenie didaktických prostriedkov na odborných predmetoch do vyučovacieho procesu nie je cieľom. No ich správne zaradenie a používanie vo vyučovacích procesoch napomáha k dosiahnutiu vyučovacích cieľov. Tak ako platí pri štandardnej výučbe, tak aj pri využívaní didaktických prostriedkov netreba zabúdať na to, že každý žiak je iný a platí požiadavka individuálneho prístupu (Petlák, 2004).

V dnešnej dobe, kedy sa finančné prostriedky na zakúpenie nových učebných pomôcok nezískavajú jednoducho, je učiteľ "nútený" vypracovať si niektoré učebné pomôcky svojpomocne. Pokiaľ sa rozhodne ísť touto cestou a žiakovi spríjemníť a zjednodušiť proces učenia sa, prostredníctvom zaujímavých učebných pomôcok, je dôležité, aby pri ich tvorbe dokázal zabezpečiť ergonomické, estetické, technické a ekonomické požiadavky. I. Turek vo svojom diele Didaktika uvádza, že "ideálom je taká učebná pomôcka a didaktická technika, ktorej pedagogický a technický efekt bude čo najväčší a náklady na výrobu a prevádzku čo najnižšie" (2008, s. 321).

2 Základné pedagogické zručnosti učiteľa

Podľa Průchu a kol. (2013) je učiteľ profesionálne kvalifikovaný pracovník, ktorý má špecifické funkcie v edukačnom procese a je spoluzodpovedný za prípravu, riadenie, organizáciu a výsledky edukačného procesu. Učitelia vyučujú v školách, zaradených do siete škôl a školských zariadení podľa osobitného predpisu, a zabezpečujú výchovu a vzdelávanie podľa platného zákona, prostredníctvom vzdelávacích programov odborov vzdelávania, poskytujúcich na seba nadväzujúce stupne vzdelania. Pedagóg je kvalifikovaný učiteľ v pedagogike a odbore, ktorý vyučuje. Pedagóg nielen vzdeláva, ale aj vychováva. Pedagogické zručnosti môžeme definovať ako jednotlivé logicky súvisiace činnosti učiteľa, ktoré podporujú žiakovo učenie.

Podľa Kyriacou (2004) môžeme rozlíšiť tri dôležité prvky týchto zručností:

- vedomosti, ktoré zahŕňajú učiteľove poznatky týkajúce sa daného odboru, žiakov, kurikula, vyučovacích metód, najrôznejších faktorov, ktoré môžu mať vplyv na vyučovanie a učenie aj vedomosti o vlastných pedagogických zručnostiach,
- rozhodovanie, ktoré zahŕňa uvažovanie a rozhodovanie v priebehu prípravy na vyučovaciu hodinu, počas nej a po nej, zamerané na čo najlepšie dosiahnutie vzdelávacích cieľov (výsledkov),

- činnosť (akcia), prejavujúca sa navonok správaním a konaním učiteľa, jeho cieľom je napomáhať učeniu žiakov.

Dôležitým znakom pedagogických zručností je, že sa jednoznačne opierajú o vedomosti učiteľov o účinnom vyučovaní. Táto vedomostná základňa obsahuje napríklad: znalosť učiva, znalosť všeobecných princípov a stratégií riadenia vyučovania a organizácie práce v triede, znalosť vzdelávacích programov, znalosti o tom ako učiť jednotlivé témy obsiahnuté v kurikulu, znalosti o žiakoch, znalosť kontextu, v ktorom prebieha vyučovanie, znalosť kolektívu triedy, znalosť špecifik mesta, obce a širšej komunity, znalosti výchovných cieľov a hodnôt. Podľa Kyriacou je možné identifikovať a popísať základné pedagogické zručnosti, ktoré prispievajú k úspešnosti vyučovania takto:

- plánovanie a príprava: zručnosti podieľajúce sa na výbere výukových cieľov danej vyučovacej hodiny, na voľbe cieľových zručností výstupu, ktoré majú žiaci na konci hodiny zvládnuť a zručnosti zvolit' najlepšie prostriedky na dosiahnutie týchto cieľov,
- realizácia vyučovacej hodiny: zručnosti k úspešnému zapojeniu žiakov do učebných činností, obzvlášť vo vzťahu ku kvalite vyučovania,
- riadenie vyučovacej hodiny: zručnosti potrebné k takému riadeniu a organizácii učebných činností v priebehu vyučovacej hodiny, aby bola udržaná pozornosť žiakov, ich záujem a aktívna účasť na výučbe,
- klíma v triede: zručnosti potrebné pre vytvorenie a udržanie kladných postojov žiakov voči vyučovaniu a ich motivácia k aktívnej účasti na prebiehajúcich činnostiach,
- disciplína: zručnosti potrebné k udržaniu poriadku a k riešeniu všetkých prejavov nežiaduceho chovania žiakov,
- hodnotenie prospechu žiakov: zručnosti potrebné k hodnoteniu prospechu žiakov aplikované ako pri formatívnom hodnotení (teda hodnotení s cieľom napomôcť ďalšiemu rozvoju žiaka), tak pri hodnotení celkovom (teda vedením záznamov a formuláciou správ o dosiahnutých výsledkoch),
- reflexia vlastnej práce a sebahodnotenie: zručnosti potrebné pre hodnotenie vlastnej pedagogickej práce s cieľom ju v budúcnosti zlepšiť.

Kľúčovou úlohou učiteľa je zapojiť žiakov do učebných činností a postarať sa o to, aby sa na týchto činnostiach podieľali počas celej vyučovacej hodiny a dosiahli tak zmysluplne stanovený cieľ vyučovacej hodiny. Riadenie vyučovacej hodiny sa v zásade týka tých schopností a kompetencií učiteľa, ktoré mu pomôžu riadiť a organizovať učebnú činnosť tak, aby žiaci strávili čo najväčší čas vyučovacej hodiny produktívnou prácou, preto úspech každej vyučovacej hodiny spočíva v kľúčových kompetenciách učiteľa. Dva najdôležitejšie aspekty súvisiace so začiatkom vyučovacej hodiny sú presnosť a vytvorenie pozitívneho očakávania žiakov. Niekoľko prvých minút po začiatku hodiny predstavuje tzv. mŕtvý čas, v priebehu ktorého sa žiaci upokoja, rozdávaajú sa knihy, kontrolujú pomôcky. Ako náhle sú všetci žiaci na svojich miestach, je potrebné ich upozorniť na to, že sa začala

vyučovacia hodina. Ako hovorí Kyriacou (2004) je to snáď najdôležitejší okamžik celej hodiny, lebo žiaci vedia, že teraz sa majú sústrediť a začať sa podieľať na vyučovaní, preto je veľmi potrebné, dať im k tomu jasný a zreteľný signál.

Okrem uvedeného, považujeme za vhodné spomenúť, že od roku 2017 je v platnosti pokyn ministra školstva č. 39, kde sú spracované profesijné štandardy v rôznych kategóriách a podkategóriách pedagogických alebo odborných zamestnancov, vo všetkých kariérových stupňoch a v kariérových pozíciách. Súčasťou profesijných štandardov sú aj kompetenčné profily, v ktorých sú popísané základné vedomosti a spôsobilosti všetkých pedagogických zamestnancov, a teda aj učiteľa. Kompetenčné profily sa delia na tri oblasti. V prvej oblasti, ktorej názov je dieťa alebo žiak, sú popísané kompetencie učiteľa zamerané hlavne na diagnostikovanie žiaka alebo dieťa, v druhej oblasti sa nachádzajú rozpracované kompetencie zamerané priamo na výchovno-vzdelávací proces. Posledná oblasť je zameraná na profesijný rozvoj konkrétneho zamestnanca, kde si pedagogický zamestnanec plánuje svoje ďalšie vzdelávanie.

Počas naše praxe, hlavne pri atestáciách, sme zistili, že učitelia majú najväčšie nedostatky pri pedagogickom diagnostikovaní svojich žiakov a pri zadávaní cieľov hodiny. Z toho dôvodu by bolo vhodné, aby sa týmto oblastiam venovala omnoho väčšia pozornosť.

Záver

Na to aby veda vstupovala do vzdelávacieho procesu a konkrétneho odborného predmetu, musia byť splnené isté kritéria: funkčnosť poznatkov, ich relatívna ucelenosť a úplnosť, vedecká správnosť a primeranosť. Na zásadu vedeckosti musí nadväzovať zásada spojenia teórie s praxou. Ako najúčinnnejšie prepojiť a pretransformovať informácie na vedomosti a poznatky u žiakov zostáva v nemalej miere na osobnosti učiteľa a jeho dispozície byť „dobrým učiteľom“. Nie však v spojení s pojmom „nenáročným“ voči žiakom ale v spojení s pojmom „vedieť naučiť“.

Práca učiteľa je veľmi náročná. Okrem odbornosti je nevyhnutné, aby mal prirodzenú autoritu, bol flexibilný pri zmenách a situáciách, ktoré môžu nastať počas priebehu vyučovacej hodiny. Súčasný učiteľ musí vynaložiť nemalé úsilie na vzbudenie motivácie u žiakov, aby prejavili záujem nenásilne si osvojiť nové učivo. Popri tom musí udržať disciplínu žiakov, dobrú klímu v triede a zároveň dosiahnuť hlavný cieľ vyučovacej hodiny.

Okrem toho, že učiteľ má svojich žiakov naučiť učivo, zároveň má rozvíjať ich poznávacie, tvorivé, komunikačné schopnosti, formovať postoje žiakov, ich hodnotový systém a podobne. V dnešnej dobe je jednou z priorít racionálne sa učiť, nevyhnutnosť rozumieť pojmom, ktoré učivo prináša. Pri nepochopení kľúčových pojmov stratia žiaci nadväznosť v učive, zníži sa ich záujem o daný predmet, aktivita. Učiteľ musí myslieť na to, aby žiakov nezaťažoval informačným smogom a znižoval tak ich orientáciu v učive. Dôležitým momentom pre učiteľa je overovanie si osvojených vedomostí u žiakov a sebareflexia.

Resume

In order for science to enter the educational process and a specific professional subject, certain criteria must be met: the functionality of knowledge, its relative integrity and completeness, scientific correctness and adequacy. The principle of science must be followed by the principle of combining theory with practice. How to most effectively connect and transform information into knowledge and insights among pupils depends to a large extent on the personality of the teacher and his disposition to be a "good teacher". However, not in connection with the term "undemanding" to students, but in connection with the term "know how to teach".

When preparing the teacher for the lesson and during the teaching itself, the teacher must handle the whole range of management and organizational activities for which he needs to have the skills. The work of a teacher is very demanding. In addition to expertise, it is necessary for him to have natural authority and be flexible in the face of changes and situations that may arise during the lesson. The current teacher must make a considerable effort to motivate the students so that they show an interest in non-violently learning the new subject matter. In addition, he must maintain the discipline of the students, a good climate in the classroom and at the same time achieve the main goal of the lesson.

In addition to the fact that the teacher has to teach his students the subject matter, he also has to develop their cognitive, creative, communication skills, shape the students' attitudes, their value system, and the like. Nowadays, one of the priorities is to learn rationally, the necessity to understand the concepts that the curriculum brings. If key concepts are not understood, students will lose continuity in the curriculum, their interest in the given subject and activity will decrease. The teacher must think about not burdening the students with information smog and thus reducing their orientation in the subject. An important moment for the teacher is the verification of acquired knowledge by students and self-reflection.

Literatúra

- BAĎURIKOVA, Z. a kol. 2001. *Školská pedagogika*. Bratislava : Vydavateľstvo UK, 2001. 253s. ISBN 80-223-1536-2.
- BAJTOŠ, J. 2007. *Kapitoly zo všeobecnej didaktiky*. Košice: EQUILIBRIA, s.r.o., 2007, 274 s. ISBN 978-80-89284-08-5.
- BAJTOŠ, J. a kol. 2008. *Učebnica základov pedagogiky*. Košice: EQUILIBRIA, s.r.o., 2008, 201 s. ISBN 978-80-89284-14-6.
- ĎURIŠ, M. a kol. 2011. *Didaktika odborných predmetov 1*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2011, 173 s. ISBN 978-80-557-0269-8.
- GNOTH, M a kol. 2003. *Pedagogická prax pre študentov učiteľských kombinácií na Prírodovedeckej F UK*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2003, 140 s. ISBN 80-223-1815-9.

- HRMO, R., KRPALKOVA – KRELOVA, K. 2010. *Zvyšovanie kvality vyučovacieho procesu*. Bratislava: Nakladateľstvo STU, 2010, 176 s. ISBN 978-80-227-3249-9.
- KYRIACOU, C.2004. *Kľúčové dovednosti učiteľa: cesty k lepšiemu vyučovaniu*. 2.vydanie Praha: Portál, 2004. 155 s. ISBN 80-7178-965-8.
- PAPULA, J. 2013. *Manažment pre obchodné akadémie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2013. 116 s. ISBN 978-80-10-01882-6.
- PETLAK, E. 2004, *Všeobecná didaktika*. Bratislava: IRIS, 2004, 311 s. ISBN 80-89018-64-5.
- PETLAK, E. a kol. 2005. *Kapitoly zo súčasnej didaktiky*. Bratislava: IRIS, 2005, 189 s. ISBN 80-89018-89-0.
- PRŮCHA, J. a kol. 2008. *Pedagogický slovník. 5.vydanie* Praha: Portál, 2008, 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.
- PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník (7., aktualiz. a rozš. vyd)*. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 9788026204039.
- SKALKOVA, J. 1995. *Za novou kvalitou vyučovani*. Brno: Paido, 1995, 89 s. ISBN 80-85931-11-7.
- STUHLÍK, R. 2008, *Tým snů*. 1.vydanie Praha: Grada, 160 s. ISBN 978-80-247-1776-0
- ŠVEC,V.,FILOVÁ, H.,ŠIMONÍK,O.1996. *Praktikum didaktických dovedností*. Brno: PdF MU, 1996, 90 s. ISBN 80-210-1365-6.
- TUREK, I. 2008. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition, 2008, 595 s. ISBN 978-80-8078-198-9.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene doplnení niektorých zákonov. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/>
- Zákon č. 464/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [on--line]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2013/464/>

Ing.Miroslava Kubičková

Katolícka univerzita v Ružomberku
Pedagogická fakulta
Katedra manažmentu
miroslava.kubickova@ku.sk

PaedDr. Ľubica Ďurajdová, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku
Pedagogická fakulta
Centrum celoživotného vzdelávania
lubica.durajdova@ku.sk